

Sayı: II.

Temmuz 1934

TÜRK TARİH, ARKEOLOĞYA VE ETNOGRAFYA DERGİSİ

MAARİF, İVEKÂLETİ TARAFINDAN NEŞROLUNUR

DEVLET MATBAASI, İSTANBUL, 1934

ESKİŞEHİR KİTABELERİ

İhsan

T. D. T. C. kâtibi

Başlangıç:

Eskişehir mevcut Bizanten devrine ait kitabelerden bahsetmiyeceğiz; onları münasip bir zamana bıraktık; burada bildirmiş olduğumuz Kitabe yalnız Selçukî ve Osmanlı devirlerine ait, bugüne kadar saklanabilmiş olanlardır.

Tarihî malûmata girmemekle beraber her kitabeye dair birkaç satır yazmayı muvafık bulduk. Kitabelerden belki ikisinin metinleri evvelce herhangi bir gazete veya mecmuada neşredilmiş olması ihtimal dahilinde ise de hepsinin bir arada yazılmasının daha faydalı olacağını düşünerek buraya geçiriyoruz.

SELÇUK TÜRKLERİNE AİT KİTABE

Eskişehrın Yediler mahallesi ile Odunpazarı arasında Alâeddin camii vardır. Bu camiye ait minarenin bitişiğinde yıkık diğer eski bir minare daha göze çarpmaktadır, işte bu yıkık minaredeki kitabe olduğu gibi yazılmıştır (Şekil: 1).

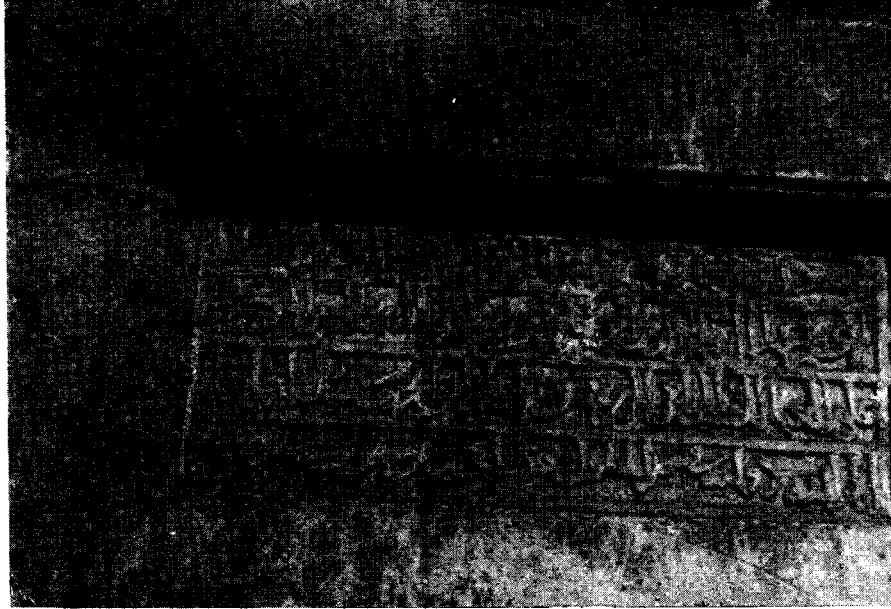
Alâeddin camii yapılmadan evvel yıkık minarenin bir mescide ait bulunduğu ve kısmen yola gittiği için mescidin tamamen kaldırılmış olduğu anlaşıyor.

Selçuk eserlerine dair Maarif Müfettişlerinden Ahmet Tevhitin 431 tarihli raporunun bu kitabeye ait parçası:

«Selçukiler Eskişehire «Sultan Üyüğü»nden muharref olarak «Sultan Yüğü» demektir. Rum kayserliğinin yani Bizans devletinin hududuna civar bulunması itibarile «Sultan Yüğü»nün pek mamur olduğu Nurettin Cipril bini Caca'nın mescidinden maada daha on yedi ^{harap} mesciti ehya etmesinden anlaşıyor. Bu vakfiye Konya Selçukilerinden Gıyasüddin Keyhusrevi Salis bini Rüknuddin Kılıç Aslanı Rabî bini Keyhusrevî Sanî devrinde tanzim edilmiştir. Tülü on metre elli beş santimetre, arzı yirmi sekiz santimetredir. İskilipten İstanbul Evkaf Müzesine getirilmiştir. Bu vakfiyede vakfın İskilip, Ankara, Sultan Yüğü yani Eskişehir, Kırşehir, Konyada evkafı olduğu beyan olunmaktadır. Sultan Yüğüne ait fıkrayı aynen yazıyoruz:

« باسرها واجمعها على مصالح المسجد الذى بناه بمدينة سلطانيوكو المستغنى عن التجديد لشهرته بالواقف نديم علوه . وعلى المساجد التى جدها الواقف دام علوه بالمدينة المذكورة بعد اذ كانت خربة منهدمه وذلك سبعة عشر مسجدا . وعلى مصالح المسجد الذى بناه فى المدينة المذكورة المستغنى عن التجديد لشهرته بالواقف وعلى مصالح الزاوية المنسوبة الى الشيخ الزاهد العابد السالك عبدالله البدوى التى جدها الواقف وقفه الله ووقف الواقف المشار اليه انعم الله . »

Abdullah Bedevinin Zaviyesi harap olmuştur, ancak Sultan Abdullah namı diğeri Ak Doğan ismile yeniden yapılmış bir türbe bulunmaktadır. Bu türbe Eskişehirin yukarı semtinde Karapınar mahallesinde mustatil küçük

Şekil: 1 Eskişehirde Selçuk kitabesi

bir binadır. Civarında temel, direk ve saire asarı bakiyesi görülmektedir. Bu zaviyenin vazifedarı Edebalı türbedarı Ali Efendidir.

Ahmet Tevhitin göstermiş olduğu vakfiyedeki malûmata göre Selçukiler zamanında han, mescit ve imaret gibi çok eserler mevcutmuş, fakat, bugün cümlesinin yıkılıp yoğrulmuş olduğunu görmekteyiz.

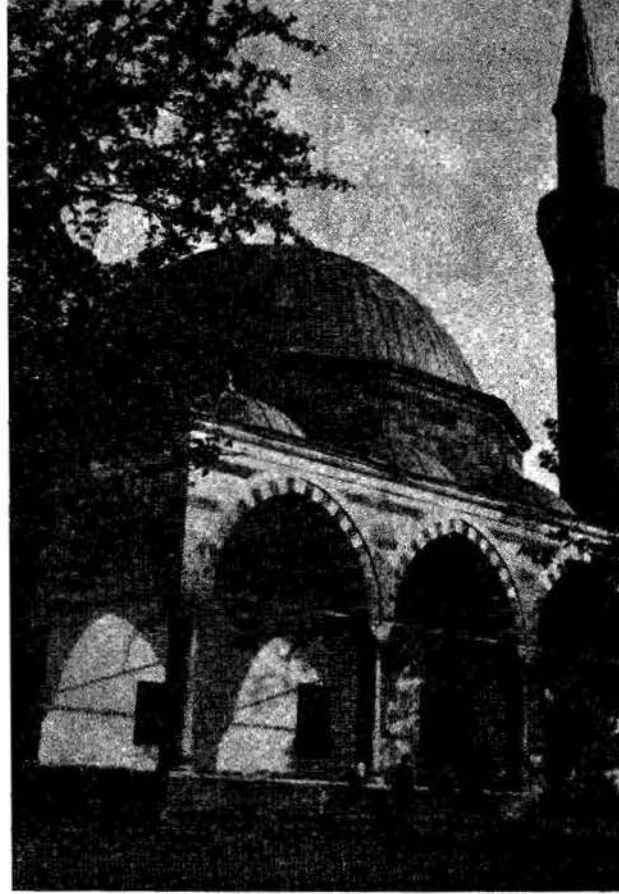
Yıkık minare üzerindeki Selçuk kitabesi (Şekil: 1):

بسم الله الرحمن الرحيم عمر هذه المنارة المباركة فى أيام دولة السلطان الاعظم غياث الدنيا والدين ابوالفتح كى خسرو بن قىلىج ارسلان برهان امير المؤمنين على يد العبد الضعيف الراجى الى رحمة ربه لطيف ابوالحرب جبريل ابن جاجا ادام الله دولته فى شهر المبارك ذالحجه من شهور ستين وستمائة

İşbu kitabe iyi muhafaza edilmediği için havanın tesirine maruz kal-

mış ve fotoğrafta görüleceği üzere yazıları silik bir hale gelmiştir. Tarihî kıymeti olan bu kitabenin korunması istenilebilir.

Yukarıya yazdığımız kitabe dört satırdan ibaret olup her satırın arası yan çizgilerle ayrılmıştır. Yazı ve aralarındaki çizgiler kabartmadır.

Şekil: 2 Eskişehirde Kurşunlu cami

Osmanlı devrine ait kitabe:

Eskişehirin mimarî san'at yönünden en güzel ve değerli camii Odunpazarı üstündeki Kurşunlu camidir (Şekil: 2).

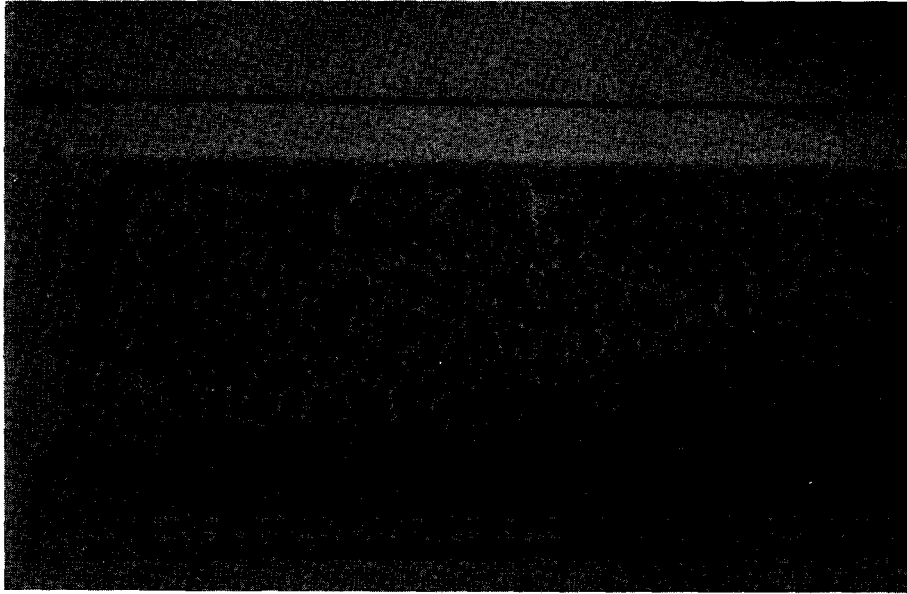
Bu cami eski vezirlerden Çoban Mustafa tarafından yaptırılmıştır. Gebzedeki camiyi ve Cisri Mustafa Paşayı yaptıran sahibi hayırdandır. Mustafa Paşa 935 Şabanının sekizinci günü vefat etmiştir [1]. Camiin avlusu içerisindeki eski mevlevî tekkesi, dersaneler, kütüphane ve imarethanelere

[1] Peçevi C. I, S. 132 ve Tevhitin mektupları.

dair malûmat (Eskişehir rehberi) nde bildirileceği için burada uzunca yazmağa lüzum görülmemiştir.

Minaresi oldukça yüksek olan bu cami, kurşunla örtülü bir kubbe altındadır. Camiin dış mahfeli «mermer direklerle tutturulmuş kemerlere istinat eden» üzerleri kurşun serili üç küçük kubbe ile örtülüdür. Kemerler Türk tarzı mimarisindedir. Mermer direklerin başlıklara temas ettiği noktaya tunç bilezik geçirilmiş ve aşağıda görüleceği üzere tunçların bir kısmına da oyma yazılar yazılmıştır.

Camiin iç kapısı orta kemerin karşısındadır. Bu kapının yukarısında mermer taşla camiin yapıldığı tarihi ve yaptıranın ismini gösteren bir kitabe vardır (Şekil: 3).

Şekil: 3 Eskişehirde Kurşunlu cami kitabesi

Kapı üzerinde ki kitabe:

كملت هذه العمارة المباركة في دولته ملك العصر والاولان سليمان الوقت والزمان
دام ملكه مخلداً ومجدداً سعدده بتوفيق الله الوزير ومدبر ملكه نصير واصف الدهر
وعظيم العصر مولانا مصطفى باشا دام سعدده حسبه لله الحمد جاء تاريخ من خير جديد

Müstatil şekilde taş üzerine mahkûk bulunan kitabe üç satırdan ibaret olup satırlar iki yan çizgi ile birbirinden ayrılmıştır. Yazı ve çizgiler kabartmadır. Üçüncü satırın sonunda (Min hayrün cedit) camiin yapılış tarihini göstermektedir [1]. Kitabenin yazılışı eski usulü tahririne göre sülüs kırması ve oldukça birbirine giriftir. Kitabenin yüksekte olması fotoğrafının ko-

[1] Ebcet hesabına nazaran 921 tutmaktadır.

layca alınmasına mâni olmuştur. Maamafih kitabe çok açık olduğu için gözle daha iyi okunabilmiştir. Mermer sütunlara bağlı tunç üzerindeki yazılar tarihleri itibarile değerli olmaları lâzımgelir.

Sağdan ikinci sütunda:

Sen beni yarebbi kemali hırsla ac edüp namerde muhtaç eyleme

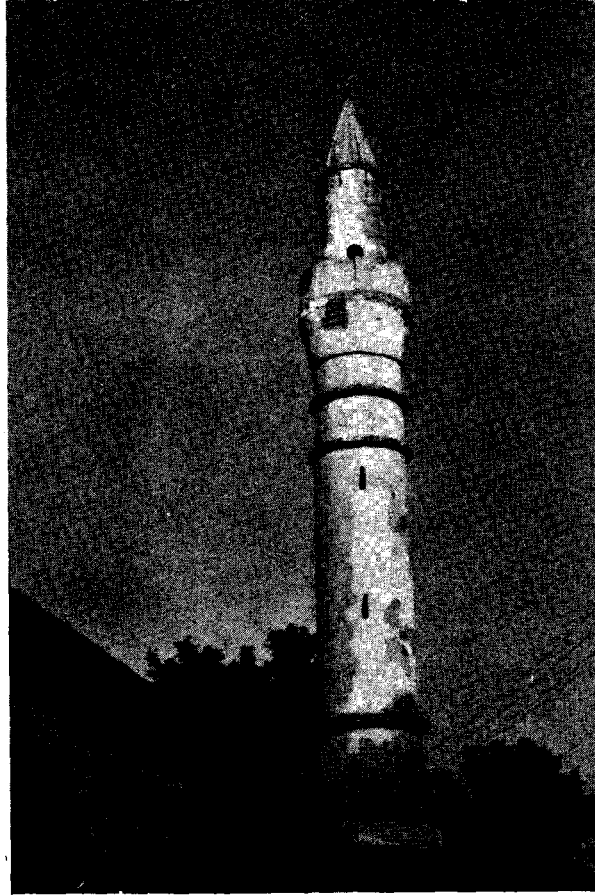
Sene 1012

Derbeder gezdirme

Kün bi faide

Enzel aleyhi maide

Ketebetülfakir Osman Kasımpaşalı

Şekil: 4 Eskişehirde Alâettin camii minaresi

Sağdan üçüncü sütunda:

Bu şehre Mustafa Çavuş ile geldim

Sene — 1013

Çarşı camiinin minaresindeki kitabe:

Hamdu lillâh zuhuretti hakkın lûtfi ile ihsanı
Oluben sahibülhayratlara ilhamı yezdanî
Sebep oldu kamusu bu minarenin vücuduna
Erişe dari ukbada bulara fazlu rahmanî
Murat eylediler buna kitabet oluna tarih
Müverrihler dedi tarihi ha feyzi rabbânî

Çarşı camiini Yunanlılar yakmıştır. Kısmen harap olan minaresinin kapısı önünde camekânla çevrilmiş tespihçi dükkânı gözüme ilişti. Bu dükkânda başı sarıklı, hatırımda kaldığına göre «Hoca İsmail» in tespihçilik yapmakta olduğunu gördüm. Kitabeyi okumak için kendisinden müsaade istedim, ve dükkâna girerek yukarda yazılı kitabeyi okudum.

Ahmet Tevhitin 341 tarihli raporunda bu camiin Baltacı Mehmet Ağa tarafından yaptırılmış olduğu bildirilmekte ve tarihine de 1159 denilmektedir.

Karapınar mahallesinde Dere camii minaresindeki kitabe:

Dü âlem vaktile şadan kamu eshabı hayratı
Hususa bu minareye eden az çok inayatı
Bu bir tenhaca mescitti minare yoğırken zatî
Sene bin ikiyüz yitmiş yedi tarihile carî
Yapıldı bu minare herkese ilâna evkatı

Dere mahalesinde Koyunbaba mezarlığında: Koyunbaba mezarında kitabe yoktur. Bu mezarlıkta (1167) tarihli bir mezar taşı vardır. Bu taş elhaç Ahmet Efendi ve Hacı Abdullah Efendi kabirleri üzerine hernasılsa konmuştur.

Bağdatlı Abdullah
Ağanın oğlu merhum
Abbas Ağa ruhuna
Fatiha
Sene: 1167

Harman yerinde Şeyh Edebalı türbesi önünde bir mezar taşının yazısı:

Hasan Paşa edüp fenaden rihlet
Semma ismüho tudı müsemma
Bilûtfu yetürüş ketmü çü tarih
Hüda ede bakada darü ilâ
Ruhîçün Fatiha
Sene: 1044

Diğer bir mezar taşında:

Seyyahin Derviş
Taş kırandemekle
Maruf merhum
Elhaç Halil
İbni Mustafa
Ruhuna fatiha
Sene: 1225

Daha birçok yazılı taşlar varsada buraya dercine lüzum görülmemiştir.
